

บ้านบอน บ้านฝาย บ้านก้อ ตำบล แม่จริม อำเภอแม่จริม จังหวัดน่าน

1. ข้อมูลพื้นฐาน

1.1 ประวัติความเป็นมา

ชุมชนลุ่มน้ำแม่จริม บ้านบอน หมู่ที่ 1 บ้านฝาย หมู่ที่ 2 และบ้านก้อ หมู่ที่ 3 ตำบลแม่จริม อำเภอแม่จริม จังหวัดน่าน แต่เดิมเป็นผู้คนที่หลบภัยมาจากดินแดนสิบสองปันนา สิบสองจุไทย เป็นคนเมืองล้านนามาตั้งรากฐานบ้านเรือนอยู่ในเมืองเชียงใหม่ ต่อมาเมื่อประมาณ พ.ศ. 2134 ได้แยกย้ายกันเข้ามาหาพื้นที่ที่ทำมาหากิน มาพบพื้นที่เหมาะสมทำมาหากินจึงตั้งรกรากทำมาหากินอยู่ลำห้วยแห่งหนึ่งซึ่งบริเวณลำห้วยแห่งนี้มีต้นไม้ชนิดหนึ่งมีใบกว้างใช้มุงหลังคาได้ ผลกินได้เรียกว่า “ต้นก้อ” จึงได้ตั้งชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านก้อ” หมู่ 3 ตำบลหนองแดง อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน ต่อมาเมื่อมีคนมาอาศัยอยู่กันหนาแน่นมากขึ้น ทำให้พื้นที่ที่ทำมาหากินไม่เพียงพอ มีเกลธ ๒ ผู้เฒ่า คือพ่อเฒ่าอีและพ่อเฒ่าผัด ได้ค้นพบพื้นที่แห่งหนึ่งเป็นพื้นที่ราบพอที่จะบุกเบิกเป็นนาข้าวได้ มีพืชชนิดหนึ่งขึ้นอยู่จำนวนมาก เรียกว่า “ต้นบอน” จึงช่วยกันแผ้วถางเป็นนาข้าวและได้ตั้งชื่อว่า “นาบอน” และ “ห้วยบอน” ตั้งชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านบอน” แต่มีฝูงงวางมารบกวนกัดกินต้นข้าวในนาเป็นประจำทุกปี จึงขอให้พ่อเฒ่าเฒ่ามายิงขับไล่ฝูงงวางเหล่านั้นจนหมด พ่อเฒ่าอีและพ่อเฒ่าผัดได้แบ่งที่ดินทำกินให้กับพ่อเฒ่าเฒ่าในปี พ.ศ. 2360 ได้แยกจากบ้านก้อ มาตั้งหมู่บ้านใหม่ชื่อบ้านบอน หมู่ 1 บ้านฝาย หมู่ที่ 2 และบ้านก้อ หมู่ที่ 3 ตำบลแม่จริม อำเภอแม่จริม จังหวัดน่าน จนถึงปัจจุบัน

1.2 ลักษณะที่ตั้ง

ชุมชนลุ่มน้ำแม่จริม ตำบลแม่จริม อำเภอแม่จริม จังหวัดน่าน ประกอบด้วยหมู่บ้าน 3 หมู่บ้านคือบ้านบอน หมู่ที่ 1 บ้านฝาย หมู่ที่ 2 และบ้านก้อ หมู่ที่ 3 ที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของจังหวัดน่าน และอยู่ห่างจากอำเภอแม่จริม ไปทางทิศเหนือ การคมนาคมใช้เส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1225 อยู่บนพื้นที่ราบเชิงเขา การคมนาคมไม่สะดวก พิกัด 47Q , X : 712224,Y: 2078199

1.3 เนื้อที่

ชุมชนลุ่มน้ำแม่จริม ตำบลแม่จริม อำเภอแม่จริม จังหวัดน่าน มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 15,345 ไร่ แยกเป็นแต่ละหมู่บ้านได้ดังนี้ บ้านบอน มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 10,347 ไร่ บ้านฝาย มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 3,450 ไร่ บ้านก้อ มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 1,674 ไร่

1.4 ลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศ

ชุมชนลุ่มน้ำแม่จริม ตำบลแม่จริม อำเภอแม่จริม จังหวัดน่าน มีลักษณะภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นภูเขาสูง 66% เป็นพื้นที่ราบหุบเขา 34% ของสภาพที่ตั้งทั้งหมด มีความลาดชัน 19 % และเป็นที่ตั้งของหมู่บ้านตามแนวจากเหนือจรดใต้เป็นหอย่อมหมู่บ้าน เฉลี่ยความสูงจากระดับน้ำทะเล โดยประมาณ 400 – 800 เมตร ยอดเขาที่สูงที่สุดประมาณ 800 เมตร ส่วนลักษณะภูมิอากาศของชุมชนลุ่มน้ำแม่จริม ตำบลแม่จริม อำเภอแม่จริม จังหวัดน่าน แบ่งเป็น 3 ฤดู ได้แก่ ฤดูฝน ระหว่างเดือนพฤษภาคม – ตุลาคม มีฝนตกชุกและปริมาณมาก ฤดูหนาว ระหว่างเดือนพฤศจิกายน – กุมภาพันธ์ ในเดือนธันวาคม-มกราคม จะมีอากาศหนาวและเย็นจัด มีอุณหภูมิเฉลี่ย ๗ - ๑๐ องศา ฤดูร้อน ระหว่างเดือนมีนาคม – เมษายน มีอุณหภูมิสูงสุดโดยประมาณ 30 – 39 องศา

1.6 จำนวนหมู่บ้านและประชากร

จำนวนหมู่บ้านในพื้นที่ชุมชนลุ่มน้ำแม่จริม มีจำนวน 3 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านบอน หมู่ที่ 2 บ้านฝาย และ หมู่ที่ 3 บ้านก้อ ส่วนประชากรในเขตชุมชนลุ่มน้ำแม่จริม ตำบลแม่จริม อำเภอแม่จริม จังหวัดน่าน มีจำนวนทั้งสิ้น 962 คน แยกเป็นชาย 514 คน หญิง 448 คน จำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 284 ครัวเรือน สำหรับหมู่บ้านที่มีประชากรมากที่สุด ได้แก่ บ้านบอนหมู่ที่ 1 จำนวน 467คน และหมู่บ้านที่มีประชากรน้อยที่สุดได้แก่ บ้านก้อ หมู่ที่ 3 จำนวน 214 คน (ข้อมูล สำนักงานทะเบียนราษฎร์ อ.แม่จริม ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2561)

1.8 อาชีพหลัก/พืชหลักในชุมชน

เนื่องจากเกษตรกรรมของ ชุมชนลุ่มน้ำแม่จริม บ้านบอน บ้านฝาย บ้านก้อ อาชีพที่มีอยู่ส่วนใหญ่ คือ

การทำไร่ เนื่องจากพื้นที่ราบมีไม่มาก ไร่ที่ทำ เช่น ไร่ข้าว, ไร่ข้าวโพด การทำไร่จะมีการหมุนเวียนการปลูกในช่วงระหว่าง 3 - 5 ปี ในปีแรกจะทำแปลงที่ 1 ปีที่ 2 จะทิ้งแปลงที่ 1 ไร่ ย้ายไปทำในแปลงที่ 2 และ 3,4 ต่อไปแปลงที่ทำแล้วก็จะปล่อยทิ้งไว้ แล้วหมุนเวียนมาแผ้วถางเพื่อเตรียมการปลูกอีกครั้งเป็นลำดับครั้งต่อไปเรื่อยๆ แล้วแต่ว่าใครจะมีที่แปลง ในแปลงปลูกข้าวไร่ ถ้ามีหญ้าขึ้นในแปลงจะฉีดพ่นด้วยยาฆ่าหญ้า เพื่อฆ่าหญ้า พันธุ์ข้าวที่ใช้ คือ ข้าวแพร่, ข้าวชิว, ข้าวแดง, ข้าวกำ ฯลฯ

การทำนา ส่วนใหญ่นิยมใช้ข้าวพันธุ์สันป่าตอง 1 หรือที่เกษตรกรจะเรียกว่าข้าว 72 หลังเก็บเกี่ยวเสร็จแล้วจะปลูกผักต่างๆ หอม,กระเทียม เป็นต้น ปุ๋ยที่ใช้ในแปลงจะมีทั้งปุ๋ยคอก เช่น ชีว ขี้ควาย แทนการใช้ปุ๋ยเคมี การทำนาจะเป็นนาดำ เริ่มหว่านต้นกล้าข้าวประมาณ เดือนเมษายน – พฤษภาคม เริ่มเก็บเกี่ยวประมาณเดือนตุลาคมของทุกปี

การเลี้ยงสัตว์ มีการเลี้ยงสัตว์ได้แก่ สุกร, วัว, เป็ด, ไก่ ฯลฯ สัตว์ที่เลี้ยงส่วนใหญ่จะเลี้ยงไว้เพื่อบริโภค พันธุ์สัตว์ที่เลี้ยงจะเป็นพันธุ์พื้นเมืองเป็นส่วนใหญ่

การหาของป่า หลังจากที่ทำไร่จากการทำการเกษตรแล้ว เกษตรกรบางรายจะหาของป่ามาขาย เช่น หวาย, ตำบ, เห็ด, สมุนไพร, หนุ่ยไม้กวาด, มะขามป้อม, มะเดื่อ, มะนอต, และมะระขี้นก เป็นต้น

1.9 สภาพพื้นที่ก่อนและหลังการทำกิจกรรมด้านการจัดการไฟฟ้าและฝุ่นควัน

บ้านบอนมีพื้นที่ป่าชุมชนรวมทั้งหมด 550 ไร่ บ้านฝายมีพื้นที่ป่าชุมชนรวมทั้งหมด 520 ไร่ และบ้านก้อมีพื้นที่ป่าชุมชนรวมทั้งหมด 307 ไร่ รวมมีพื้นที่ป่าชุมชนทั้งหมดประมาณ 1,377 ไร่

สภาพพื้นที่ก่อนทำกิจกรรมด้านการจัดการไฟฟ้าและฝุ่นควันของชาวบ้าน บ้านบอน บ้านฝาย บ้านก้อ ตำบลแม่จรม ระดับลุ่มน้ำแม่จรม (ตอนบน) จังหวัดน่าน แต่ก่อนที่จะทำการปลูกพืชในพื้นที่ทำกินของชาวบ้านสภาพพื้นที่เป็นป่าเหล่า ชาวบ้านจะมีการชิงเผาก่อนที่จะทำการปลูกพืชทำให้ชาวบ้านแต่ละกลุ่มเผาพร้อมกันเป็นจำนวนมากส่งผลให้อาจจะมีไฟลุกลามเข้าไปในพื้นที่เขตป่าชุมชนบ้าง แต่ในปัจจุบันหลังจากการทำกิจกรรมด้านการจัดการไฟฟ้าและฝุ่นควันได้มีการกำหนดมาตรการการเผาขึ้นมาเพื่อให้ชาวบ้านได้ทำตามกฎ กติกาที่ได้ตั้งไว้ เพื่อความเป็นระเบียบและเพื่อป้องกันไฟที่จะลุกลามเข้าเขตป่าชุมชนในหมู่บ้าน ทำให้เกิดปัญหาในเรื่องของไฟฟ้าเกิดขึ้นน้อยลง

2. ข้อมูลเชิงลึก

คนริเริ่มในการแก้ไขปัญหา

คนริเริ่มในการแก้ไขปัญหา คือ ผู้นำชุมชน ปัญหาที่เจอคือ แนวเขตของป่าชุมชนไม่ชัดเจนทำให้ชาวบ้านไม่ทราบแนวเขตพื้นที่ป่าชุมชนที่แท้จริง แก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยวิธีการให้เจ้าหน้าที่ของกรมป่าไม้เข้ามาช่วยร่วมกับผู้นำชุมชนและชาวบ้านในการกำหนดแนวเขตพื้นที่ป่าชุมชนบ้านบอน บ้านฝาย บ้านก้อ ให้มีแนวเขตป่าชุมชนที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น โดยมีหน่วยงานของกรมป่าไม้เข้ามาช่วยในแก้ไขปัญหาร่วมกับชาวบ้านของทั้ง 3 หมู่บ้าน โดยชาวบ้านในพื้นที่ของทั้ง 3 หมู่บ้านนั้นได้ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการช่วยกันอนุรักษ์ จัดการ พื้นที่ป่าชุมชนมีความสมบูรณ์เพิ่มขึ้นและมีการใช้ทรัพยากรและผลผลิตจากป่าได้อย่างมีประสิทธิภาพ ถ้าจะทำให้ดีขึ้นควรมีการปลูกจิตสำนึกให้กับเยาวชนในการช่วยกันอนุรักษ์ป่าชุมชนให้ยั่งยืน มีการปลูกป่าเสริมในพื้นที่ป่าชุมชนบ้านบอน บ้านฝาย บ้านก้อ ตำบลแม่จรม อำเภอแม่จรม จังหวัดน่าน มีงบประมาณสนับสนุนในการปลูกป่ารวมถึงเรื่องการจัดไฟฟ้า ให้หน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการปลูกป่าเสริม เช่น กรมป่าไม้ กรมอุทยาน ฯลฯ

การสื่อสาร/เชิญชวนในการดำเนินการแก้ไข

การเรียกประชุมชาวบ้านของทั้ง 3 หมู่บ้าน คือ บ้านบอน บ้านฝาย บ้านก้อ โดยการเชิญชวนจากผู้นำชุมชนของแต่ละหมู่บ้าน และการทำป้ายประกาศติดไว้ในพื้นที่ป่าชุมชนเกี่ยวกับกฎระเบียบของป่าชุมชนรวมถึงการใช้ทรัพยากรในพื้นที่ป่าชุมชน ผลจากการประชาสัมพันธ์พบว่า ชาวบ้านในแต่ละหมู่บ้านให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการช่วยกันอนุรักษ์ป่าชุมชนรวมถึงการใช้ทรัพยากรจากป่าชุมชนตามกฎหมายระเบียบที่ได้ตั้งไว้ร่วมกัน

การขยายการมีส่วนร่วม

เครือข่ายป่าชุมชนบ้านบอน บ้านฝาย บ้านก้อ ตำบลแม่จรม อำเภอแม่จรม จังหวัดน่าน มีการตั้งกลุ่ม/คณะทำงานของป่าชุมชนทั้งหมด 15 คนโดยยึดจากกรรมการในแต่ละหมู่บ้านรวมทั้งหมด 3 หมู่บ้าน มีการจัดการความคิดของคนโดยการ

เรียกชาวบ้านทั้ง 3 หมู่บ้านมาพูดคุยกันหรือปรับทัศนคติร่วมกันโดยมีเครือข่ายของหมู่บ้าน/ชุมชนเป็นสื่อกลาง เพื่อสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกัน มีการขยายไปยังกลุ่มอื่นๆ โดยมีเครือข่ายป่าชุมชนทั้ง 3 หมู่บ้านเป็นหลัก ปัญหาที่เจอคือ การลักลอบตัดไม้ของชาวบ้านบางกลุ่มเพื่อนำไปขาย แก้ไขปัญหาโดยการเรียกชาวบ้านกลุ่มนั้นมาพูดคุยหรือปรับทัศนคติ ทำข้อตกลงร่วมกัน มีการประชุมร่วมกับผู้นำชุมชน คณะกรรมการป่าชุมชนเพื่อขอความร่วมมือในการช่วยกันแก้ไขปัญหาต่อไป

แผนชุมชน/ข้อตกลงชุมชน

1. ให้ชาวบ้านช่วยกันอนุรักษ์ จัดการ ป่าชุมชน รวมไปถึงการใช้ทรัพยากรในพื้นที่ป่าชุมชนให้ยั่งยืน
2. มีกิจกรรมปลูกป่าเสริม บวชป่า บวชน้ำ และการทำแนวกันไฟร่วมกันเพื่อป้องกันไฟป่า
3. การตัดไม้ใช้สอยหรือการตัดไม้ไผ่ จะต้องขออนุญาตจากผู้นำชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการป่าชุมชน

คณะกรรมการป่าชุมชน		
1. นายอดุลย์ ก้อสวะ	ประธาน	8. นายสำราญ ก้อสวะ กรรมการ
2. นายสมาน กันชนะ	รองประธาน	9. นายเทียร ก้อมะโน กรรมการ
3. นายปิยะ คำกันทะ	เหรัญญิก	10. นายวินทิน คำแพงตัน กรรมการ
4. นายแสงคำ คำแพงตัน	ประชาสัมพันธ์	11. นายอิทธิพงษ์ ก้อฟู กรรมการ
5. นายถวิล ก้อชนะ	เลขา	12. นายบุญเถียร ดวงแก้ว กรรมการ
6. นางสาวสุรีรัตน์ ต่องทอง	ผู้ช่วยเลขา	13. นายสิทธิชัย ก้อเขียว กรรมการ
7. นายพายัพ ดวงแก้ว	กรรมการ	14. นางสาวเนียง สมบูรณ์พร้อม กรรมการ
		15. นาย ประทวนก้อฟู กรรมการ

กฎระเบียบชุมชน

1. ห้ามผู้ใดตัดไม้ในป่าชุมชนฝ่าฝืนปรับ 1,000 – 5,000 บาท
2. ห้ามเผาป่า ผู้ใดฝ่าฝืนปรับ 1,000 – 5,000 บาท
3. ห้ามถางป่าอนุรักษ์และป่าชุมชน ผู้ใดฝ่าฝืนปรับ 1,000 – 5,000 บาท
4. ห้ามล่าสัตว์ในเขตป่าชุมชน ผู้ใดฝ่าฝืนปรับ 1,000 – 5,000 บาท

กฎ กติกาชุมชน

กฎเกณฑ์การใช้ประโยชน์ในขอบเขตที่ไม่ทำลายและใช้ประโยชน์ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต เช่น ไม้สร้างบ้านจะใช้ได้เฉพาะบ้านที่แยกครอบครัวใหม่ หรือการสร้างสาธารณประโยชน์ส่วนรวม เช่น วัด โรงเรียน ศาลาประชาคม เป็นต้น หรือการเข้าไปเก็บเห็ด หาหน่อไม้ การนำไม้ไผ่มาใช้ในการจักสาน เป็นต้นจะต้องมีการขออนุญาต ยกเว้นการตัดไม้เพื่อนำไปขายหรือในเชิงธุรกิจ ซึ่งไม่สามารถทำได้

การจัดการคนกับคน

มีการเรียกชาวบ้านในแต่ละหมู่บ้านมาประชุมทำข้อตกลงร่วมกันในเรื่องการหาแนวทางในการอนุรักษ์ และการใช้ทรัพยากรจากป่าชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อสร้างความเข้าใจให้ตรงกัน โดยการใช้เสียงส่วนใหญ่เป็นเกณฑ์ ยอมรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน

การจัดการคนกับป่า

ปัญหาคือชาวบ้านเข้าไปใช้ทรัพยากรในพื้นที่ป่าชุมชน เช่น การหาของป่าเป็นจำนวนมากจนเกินไปจนบางครั้งส่งผลกระทบต่อทรัพยากรฟื้นฟูทรัพยากร วิธีการแก้ไขในเรื่องนี้ก็คือการทำข้อตกลงร่วมกันทั้ง 3 หมู่บ้าน รวมถึงการมีกิจกรรมให้ชาวบ้านได้ทำร่วมกันในการช่วยกันอนุรักษ์ ฟื้นฟูป่าชุมชน ได้แก่ การจัดทำแผนที่ป่าชุมชน/แผนที่น้ำ การปลูกป่าเสริม การทำฝายชะลอน้ำ การสำรวจป่า การลาดตระเวน การทำแนวกันไฟ

SWOT การจัดการป่าชุมชนบ้านก้อ, บ้านบอน, บ้านฝาย ตำบลแม่จริม อำเภอแม่จริม จังหวัดน่าน	
<p style="text-align: center;">จุดแข็ง</p> <ul style="list-style-type: none"> - ชาวบ้านทั้ง 3 หมู่บ้านให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการช่วยกันอนุรักษ์ป่า - ชาวบ้านในแต่ละหมู่บ้านส่วนใหญ่ปฏิบัติตามกฎระเบียบป่าชุมชนที่ได้ตั้งไว้ร่วมกัน - มีกิจกรรมปลูกป่าเสริม บวชป่า บวชน้ำ และการทำแนวกันไฟร่วมกันเพื่อป้องกันไฟป่า 	<p style="text-align: center;">โอกาส</p> <ul style="list-style-type: none"> - มีงบประมาณเข้ามาสนับสนุนในการปลูกป่ารวมถึงเรื่องการจัดไฟป่าเช่น กรมป่าไม้ กรมอุทยาน ฯลฯ - สสอ. มาช่วยปลูกป่า - เจ้าหน้าที่ของกรมป่าไม้เข้ามาร่วมกับผู้นำชุมชนและชาวบ้านในการกำหนดแนวเขตพื้นที่ป่าชุมชนบ้านบอน บ้านฝาย บ้านก้อ ให้มีแนวเขตป่าชุมชนที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น
<p style="text-align: center;">จุดอ่อน</p> <ul style="list-style-type: none"> - แนวเขตของป่าชุมชนไม่ชัดเจนทำให้ชาวบ้านไม่ทราบแนวเขตพื้นที่ป่าชุมชนที่แท้จริง - มีการลักลอบตัดไม้ของชาวบ้านบางกลุ่มเพื่อนำมาใช้ในเชิงธุรกิจ เช่น การที่ชาวบ้านบ้านฝายลักลอบตัดไม้ในเขตป่าชุมชนโดยไม่ได้รับอนุญาตจากผู้นำชุมชนหรือคณะกรรมการป่าชุมชนเพื่อนำไปขาย - ชาวบ้านบางกลุ่มหาของป่าเป็นจำนวนมากจนเกินไปจนบางครั้งอาจจะส่งผลกระทบต่อป่าชุมชน 	<p style="text-align: center;">อุปสรรค</p> <ul style="list-style-type: none"> - มีคนนอกพื้นที่เข้ามาตัดไม้ใช้สอยในเขตรอยต่อเอาไปขาย

ข้อเสนอแนะ: ควรมีการปลูกจิตสำนึกให้กับเยาวชนในการช่วยกันอนุรักษ์ป่าชุมชนให้ยั่งยืน มีการปลูกป่าเสริมในพื้นที่ป่าชุมชนบ้านบอน บ้านฝาย บ้านก้อ ตำบลแม่จริม อำเภอแม่จริม จังหวัดน่าน มีงบสนับสนุนในการปลูกป่ารวมถึงเรื่องการจัดไฟป่า ให้หน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการปลูกป่าเสริม เช่น กรมป่าไม้ กรมอุทยาน ฯลฯ